

בס"ד

תוכן העניינים

מצוות כתיבת ספר תורה חיוב, נשים, שותפות	עמ' 3
הכנה לכתיבת האותיות קלף, דיו	עמ' 7
מהלך כתיבת ספר התורה האותיות, מסורות וכו'	עמ' 13
הקריאה בתורה והכבוד לספר התורה	עמ' 21

מצות כתיבת ספר תורה

הקדמה:

בכל בית-כנסת ברחבי תבל, בקיר הפונה לכיוון ארץ ישראל ועיר הקודש ירושלים, מונחים ושמורים בארון הקודש - ספרי תורה. בראשית, שמות, ויקרא, במדבר ודברים, הם חמשת חומשי תורה המרכיבים את ספר התורה.

ספר התורה הראשון בתולדות העם היהודי, הוכתב על-ידי הקדוש ברוך הוא, והועלה במדויק על הכתב בידי משה רבנו. זמן קצר לפני פטירתו, במילות הפרידה שלו, ביקש משה מעם ישראל להתייחס בתשומת-לב מרובה למלים המופיעות בו, ולראות בהן את המענה לשאלות החיים. בני ישראל חינוכו ברוח זו את ילדיהם לאורך הדורות, וכך נשמרת מסורת זו עד עצם היום הזה.

אבל ספר התורה הוא לא רק ספר קדוש, בו כתובים דברי ה' אל משה רבינו. הוא הרבה יותר מכך. ספר התורה הוא לב-לבה של היהדות. הוא התגלמות והמחשת הקשר שלנו עם ה', עם תורתו ומצוותיו. ליבה, מוחה ונשמתה של היהדות טמונים בשורות המסודרות והמדויקות, הכתובות בדיו שחור, וממלאות את יריעות קלף הללו.

בשמחת תורה, היום השמח ביותר בלוח השנה היהודי, אנו אוחדים-מחבקים אותנו בזרועותינו ורוקדים איתנו בהתלהבות, חוגגים את הקשר המיוחד הזה. זהו האוצר היקר ביותר שלנו - התורה היא מתנתו של הקדוש ברוך הוא לעם ישראל ולעולם כולו; היא מורת-הדרך שלנו בחיים; למעשה, התורה היא החיים שלנו. בלעדיה, עם ישראל אינו יכול לחיות.

(על פי אתר baitchabad.com)

ספר תורה זעיר
כנראה הזעיר בעולם
שנכתב במאה ה-19
ושרד את השואה

בואו ונתחיל בלימוד:

בפרשת וילך שבספר דברים, מצווה ה' את משה: "ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם למען תהיה לי השירה הזאת לעד בבני ישראל".

כותב הרמב"ם בספר אהבה, הלכות תפילין ומזוזה וספר תורה:

"מצות עשה על כל איש ואיש מישראל לכתב ספר תורה לעצמו, שנאמר: 'ועתה כתבו לכם את השירה הזאת' (דברים לא, ט), פלומר כתבו את התורה שיש בה שירה זו, לפי שאין כותבין את התורה פרשיות פרשיות, ואף על פי שהניחו לו לאדם אבותיו ספר תורה, מצוה לכתב משלו. ואם כתבו בידו – הרי הוא כאלו קבלו מסיני. ואם אינו יודע לכתב – אחרים כותבין לו. וכל המגיה בספר תורה אפילו אות אחת – הרי זה כאלו כתבו פלו".

הפסוק נאמר על שירת "האזינו", הכתובה בסוף התורה. אבל מאחר ויש כלל שאסור לכתוב את התורה בחלקים נפרדים ("פרשיות פרשיות"), ולכן יש לפרש את הפסוק הזה כמצווה לכתוב את התורה כולה, שבתוכה יש את פרשת האזינו. הרמב"ם מציין שכתובת התורה בידו של הכותב את כולה, היא כמו קבלה מחודשת של התורה, ומי שמתקן ספר תורה ("מגיה") – אפילו אם מדובר באות אחת, נחשב לו כאילו כתב את כולה.

נתבונן בהלכה נוספת שהרמב"ם כותב:

המלך מצוה לכתב ספר תורה אחר לעצמו לשם המלך, יתר על ספר שהיה לו כשהוא הדיוט, שנאמר: "והיה כשבתו על כסא ממלכתו וכתב לו" (דברים יז, יח). ומגיהין אותו מספר העזרה על פי בית דין הגדול. זה שהיה לו כשהוא הדיוט – מניחו בבית גנזיו, וזה שכתב או שנכתב לו אחר שזמלו – יהיה עמו תמיד: אם יצא למלחמה – ספר תורה זה עמו, וכנס והוא עמו, ישב בדין והוא עמו, מסב והוא כנגדו, שנאמר: "והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו" (שם יז, יט).

המלך מחוייב לכתוב לו ספר תורה נוסף על ספר התורה שהוא חייב בו כאדם פשוט ("הדיוט" = אדם פשוט). את הספר הזה בודקים שנקי מטעויות על פי ספר התורה שהיה במקדש (ספר שעל פי המסורת היה ספר התורה הראשון, הספר שנכתב בידי משה רבינו). את ספר התורה הראשון שהיה לו כאדם פשוט המלך מניח במקום ששומר את האוצרות, מאחר ואינו צריך להיות בשימוש.

מקרה:

עינת וחמדת הן חברות טובות ומבקרות הרבה אחת אצל השניה. יום אחד, ראתה עינת בעת שביקרה בביתה של חמדת ארון מכוסה בטלית. עינת, שלא ראתה את הארון הזה בפעם הקודמת ששיחקה עם חמדת בביתה, שאלה מיד: "מה זה הארון הזה?" וחמדת ענתה לה: "בארון נמצא ספר תורה שהיה שייך לסבא שלי, והוא נתן אותו בירושה לאבא שלי", והוסיפה: "עכשיו אבא שלי פטור ממצות כתיבת ספר תורה, כי כבר יש לו אחד". האם חמדת צודקת?

תשובה:

חמדת טועה. למדנו ברמב"ם שמצוה על כל יהודי לכתוב ספר תורה, למרות שקיבל בירושה מאבותיו את ספר התורה שלהם.

טעם המצוה:

ספר החינוך מסביר את מצוות כתיבת ספר התורה כך: "ה' צונו להיות כל אחד ואחד מבני ישראל ספר תורה מוכן אצלו שיוכל לקרות בו תמיד ולא יצטרך ללכת אחריו לבית חברו, למען ילמד ליראה את השם ... ואף על פי שהניחו לו אבותיו, למען ירבו הספרים בינינו ונוכל להשאיל מהם לאשר לא תשיג ידו לקנות, וגם למען יקראו בספרים חדשים פן תקוץ נפשם בקראם בספרים הישנים שיניחו להם אבותי". כלומר, על פי ספר החינוך הסיבה למצווה היא שיהיו הרבה ספרי התורה כדי שלכל אחד יהיה ספר ללמוד בו, ושהלימוד יעשה מספרים חדשים שנעים ללמוד מהם.

הידעת?

עלותו של ספר התורה גבוהה עד מאוד, ונעה בסביבות מאה אלף שקלים ויותר. כפי שראינו, מצוה על כל אדם לכתוב או לקנות ספר תורה. אבל הרי לא כל אחד יכול להרשות לעצמו להוציא סכום גדול כל כך של כסף! אז איך ניתן לקיים את המצוה? עקב בעיה זו התעוררה השאלה האם כמה אנשים יכולים לקנות ספר תורה בשותפות, וכך לצאת ידי חובת המצוה. יש מחלוקת אם זה אפשרי, אבל למעשה, מאחר ויש דיעות שגם בקניית ספרי לימוד מודפסים יוצאים ידי חובת המצווה - אפשר לקיים את מצוות כתיבת ספר התורה בדיו על קלף - גם בשותפות.

ארון קודש
עם ספרי תורה
בנוסח ספרדי

חידה בחרוזים:

אחד נתן מכספו שקל,
השני הוסיף גם שנקל.
יחדיו קנו אות ומילה,
וכבו לקיים מצוה גדולה.
מהי?

(טאט טפס טאטס: טאטט)

ספר התורה של אילן רמון

יהויכין יוסף, המכונה "יויה", היה ילד רק בן 13 כשהופרד ממשפחתו ונשלח למחנה הריכוז "ברגן בלזן", אחד ממחנות הריכוז הידועים לשמצה של הנאצים בזמן השואה. במחנה פגש "יויה" את הרב סימון דסברג, רב קהילה מאמסטרדם שגם אותו שלחו הנאצים למחנה. כששמע הרב את גילו של יהויכין, פנה אליו בסוד והציע לו לערוך לו בר מצוה. יויה הסכים. מידי יום, קמו השניים בארבע לפנות בוקר, ובשקט בשקט למדו מתוך ספר תורה קטן מאוד, שהרב הצליח להבריח למחנה ללא שהשומרים הגרמנים יראו. ביום בר המצוה, הצליחה אימו של יהויכין להגיע מהמחנה הסמוך בו היתה, החלונות בחדר האסירים כוסו בשמיכות, ול"יויה" ניתנה קוביית שוקולד. בסיום הטקס נתן הרב במתנה ליהויכין את ספר התורה הקטנטן, וביקש ממנו כי בבוא היום, לאחר שינצל בעזרת ה' מהמחנה, יספר לכולם את סיפור בר המצוה שלו.

פרופ' יהויכין יוסף שרד את השואה והפך למדען חלל, העוסק במחקר של החלל החיצון שמעבר לכדור הארץ שלנו. עקב עיסוקו, פגש מספר פעמים את האסטרונוט הישראלי הראשון, אילן רמון ז"ל. באחת הפגישות, שם אילן לב לארון קודש קטן שנמצא במשרד של פרופסור יהויכין. כששאל על כך, סיפר לו "יויה" את סיפורו וסיפור ספר התורה, ואילן ביקש בקשה חריגה: לקחת איתו את ספר התורה לחלל, בטיסה הראשונה שלו, שתהיה הביקור הראשון אי פעם בחלל לאסטרונוט ישראלי.

"זה מייצג יותר מכל את היכולת של העם היהודי לשרוד למרות כל דבר", אמר רמון על סיפונה של מעבורת החלל "קולומביה". "הוא חשב שהוא יראה לעולם כיצד ניתן להגיע משאול תחתיות - למרומי החלל", סיפר יוסף, והוסיף "מילאתי את הבטחתי לרב סימון דסברג באופן שלא חשבתי שהוא אפשרי".

הכנה לכתובת האותיות - קלף, דיו

לאחר שראינו שיש מצוה על כל אחד לכתוב ספר תורה (או להיות שותף בכתובת ספר), בואו ונראה מה זה בכלל ספר תורה? ממה הוא מורכב?

בואו ונכיר את חלקי ספר התורה ואביזריו

ראשית כל, את ספר התורה כותבים עם דיו!

מהו דיו?

בואו ונקרא הלכה מספר "משנה תורה" של הרמב"ם:

פיצד מעשה הדיו? מקבצין העשן של שמנים או של זפת ושענה וכיוצא בזה, וגובלין אותו בשרף האילן ובמעט דבש, ולותתין אותו הרבה, ודכין אותו עד שיעשה ריקין, ומיבשין אותו ומצניעין אותו. ובשעת פתיכה שורהו במי עפצא וכיוצא בו וכותב בו, שאם תמחקנו ימחק. וזה הוא הדיו שמצוה מן המבחר לכתב בו ספרים תפלין ומזוזות. ואם כתב שלשתו במי עפצא וקלקנתוס, שהוא עומד ואינו נמחק - פשרים.

וואו, נשמע מסובך... הרמב"ם נותן לנו "מתכון" מיוחד לריקחת הדיו. בדיוק כמו מתכון שיש לנו לאוכל, כך יש מתכון לעשיית הדיו. אמנם, ישנם דרכים שונות שאפשר לעשות בהם דיו, אך ישנו תנאי חשוב שהרמב"ם מציין שנצרך בכדי שהדיו יהיה כשר: "...למעט שאר מיני צבעונים, כגון האדם והירק וכיוצא בהן, שאם כתב בספרים או בתפלין או במזוזות אפלו אות אחת בשאר מיני צבעונין או בזהב - הרי אלו פסולין" - כלומר, למרות שאפשר להכין דיו כשר בדרכים נוספות - אסור להכין בדרך שהדיו יהיה צבעוני, אלא רק בצבע שחור.

עיבוד עורות
במפעל לעיבוד עורות
ביישוב אלון מורה שבשומרון

אבל רגע! על מה כותבים עם הדין? את הדין כותבים על קלף!

מהו הקלף?

בואו ונכיר שתי הלכות נוספות ברמב"ם בהלכות ספר תורה:

שְׁלֵשָׁה עוֹרוֹת הֵן: גִּיל, וְקֶלֶף, וְדוּכֶסְטוֹס. פִּיצָד? לֹקְחִין עוֹר הַבְּהֵמָה אוֹ עוֹר הַחֵיָה, וּמַעֲבִירִין שְׁעָר מִמֶּנּוּ תַּחֲלָה, וְאַחַר כֵּן מוֹלְחִין אוֹתוֹ בְּמַלַּח, וְאַחַר כֵּן מַעֲבְדִין אוֹתוֹ בְּקִמְחָה, וְאַחַר כֵּן בְּעַפְצָא וְכִיּוֹצֵא בּוֹ מִדְּבָרִים שְׂמֻקְבָּצִין אֶת הָעוֹר וּמַחֲזִקִין אוֹתוֹ, וְזֶה הוּא הַנְּקָרָא גִיל.

וְאִם לָקְחוּ הָעוֹר אַחַר שְׂהַעֲבִירוּ שְׁעָרוֹ וְחָלְקוּ אוֹתוֹ בְּעֵבִי לְשָׁנִים כְּמוֹ שְׂהַעֲבָדְנִין עוֹשִׂין, עַד שְׂיַעֲשֶׂה שְׁנֵי עוֹרוֹת: אֶחָד זָק, וְהוּא שְׂמַמּוּל הַשְּׁעָר, וְאֶחָד עֵבָה, וְהוּא שְׂמַמּוּל הַבְּשָׂר, וְעָבְדוּ אוֹתָן בְּמַלַּח וְאַחַר כֵּן בְּקִמְחָה וְאַחַר כֵּן בְּעַפְצָא וְכִיּוֹצֵא בּוֹ – זֶה הַחֲלֵק שְׂמַמּוּל הַשְּׁעָר נְקָרָא דוּכֶסְטוֹס, וְזֶה שְׂמַמּוּל הַבְּשָׂר נְקָרָא קֶלֶף.

כלומר, עור הבהמה או החיה צריך לעבור תהליך של עיבוד על מנת

שיהיה ניתן לכתוב עליו. מהעור ניתן להפיק שלושה סוגים של עורות.

גיל, קלף ודוכסטוס.

הרמב"ם כותב בהמשך שהלכה למשה מסיני שספר תורה צריך להיכתב על גיל. אך מוסיף שאם כתבו על הקלף הוא כשר, והעיקר שלא ייכתב הספר על הדוכסטוס, שאז יהיה פסול.

במהלך הדורות נשכחה צורת ההפרדה בין הקלף לדוכסוסטוס, וכיום משתמשים בגוויל שעובר גירוד ושיוף משני צידיו, כדי להשאיר את הקלף בלבד.

קלפים (גויל)
לכתיבת ספר תורה

בואו נלמד עוד הלכה חשובה נוספת בנושא זה:

"גויל של ספר תורה וקלף של תפלין או של ספר תורה – צריה לעבד אותן לשמן, ואם עבדן שלא לשמן – פסולין".

הרמב"ם אומר לנו שהקלף עליו כותבים צריך כוונה בשעת הכנתו שמכינים אותו בשביל ספר תורה. ולכן טוב שהמעבד (מי שמכין את הקלף מהעורות) יגיד בתחילת העיבוד, שהוא מעבד את העור לשמה.

ראינו והבנו שכותבים את הדיו על קלף, ושלהכין קלף זו עבודה לא פשוטה... אך, עם מה כותבים את הדיו? לכולנו יש עטים בבית, שבתוכם הדיו, וכך נוח לנו לכתוב ולצייר איתם מה שאנו רוצים. באיזה כלי כתיבה הסופרי סת"ם משתמשים?

סופרי הסת"ם משתמשים ב"קולמוס" לצורך כתיבת ספרי התורה, תפלין, מזוזות ומגילות על קלף. את הקולמוס מכינים מקנה סוף או מנוצה (רצוי עיקרית) של עוף גדול – בימינו בעיקר תרנגול הודו או אווז. למרות שאינם נפוצים, ישנם קולמוסים העשויים ממתכות שונות וגם מפלסטיק. בתחילת הקולמוס ישנו חתך על מנת שהדיו יזרום לתוכו ויהיה ניתן לכתוב.

מקרה:

צור אוהב מאוד לכתוב ולצייר. כשהגיע צור לגיל שמונה, ערכו לו הוריו מסיבת יום הולדת. בסוף המסיבה קם אבא של צור, והושיט לצור קופסא עטופה בנייר מתנה. צור התרגש מאוד, הודה לאביו ולמשפחתו ומיהר לפתוח את המתנה. בתוך הקופסא היו כמה צנצנות זכוכית מלאות בדיו מסוגים שונים – אדום, שחור וצהוב. ליד הדיו היה קלף מגולגל, שבתוכו היה קולמוס.

"עכשיו צור, תוכל להתאמן בכתיבה החשובה ביותר שיש, כתיבת סת"ם, וכשתגיע לגיל בר-מצווה תוכל להתחיל לכתוב ספר תורה משלך!" אמר לו אביו. צור שמח מאוד ורץ לחדר כדי לראות אם מצליח לכתוב על הקלף. האם צור יוכל להשתמש בכל האביזרים שקיבל כשיגיע לגיל 13 על מנת לכתוב לו ספר תורה?

תשובה:

לא. הדיו הכשר חייב להיות בצבע שחור, ושאר הצבעים לא כשרים לכתיבה.

עכשיו, כשאנו כבר מכירים את שלושת הדברים הדרושים לכתיבת ספר התורה - הקולמוס, הדיו והקלף, אפשר להתחיל לכתוב ספר משלנו!

ועז אז - בואו ונכיר עוד מספר מושגים הקשורים לספר התורה:

עצי חיים:

עצי חיים הם זוג מוטות עץ שעליהם נגללים גווילי ספר התורה ובאמצעותם ניתן לגלול את הספר במהלך קריאת התורה.

עקב גזרת חכמים, את ספר התורה אין לגלול ביד כשם שגוללים שאר ספרים ומגילות, ולכן נדרשים עצי החיים על מנת לגלול את הספר.

בספר תורה אשכנזי עצי החיים מסתיימים בשתי ידיות מעוצבות שעשויות מעץ ולפעמים גם בשילוב כסף, ובספר תורה ספרדי עצי החיים מסתיימים בשתי דיסקיות עץ עבות.

רבי יוסף יצחק שניאורסון, האדמו"ר מחב"ד שואל מדוע קוראים לעצים אלו "עצי החיים" ולא "עץ הדעת"? הרי עניין התורה היא דעת וחכמה, ולכן יותר מתאים לקרוא לעצים הללו על שם הדעת!

אלא, מסביר רבי יוסף יצחק, בדעת יש הבדלים בין בני אדם. יש אדם שחכם יותר, ויש אדם שחכם פחות. החכמה לא נמצאת במידה שווה אצל כולם. אבל בעניין של חיים - כולם שווים. כל אחד חי בדיוק כמו שהשני חי. ולכן נקראים עצי ספר התורה שבהם אוחזים "עץ החיים" - כי מי שאוחז בתורה, הוא חי.

בתמונה:
הגויל הגלול בתוך
"עצי חיים".

כיסוי ספר התורה:

בקהילות האשכנזים נהוג לחגור את ספר התורה ב"אבנט", על מנת להחזיקו סגור, ולאחר מכן לעטוף את הספר בכיסוי המכונה "מעיל". בקהילות הספרדים הספר נתון בתוך תיבת עץ עגולה ומעוטרת הנפתחת בעת השימוש בספר ונסגרת כאשר מחזירים את הספר לארון הקודש.

ספר תורה
של עדות המזרח
בתוך תיבת עץ
מעוטרת

לסיכום:

ספר התורה עשוי מיריעות קלף רבות המחוברות אחת לשניה, עליהן כתובים בדיו שחור חמשת חומשי התורה. הספר נכתב על ידי אדם ירא שמיים הנקרא סופר סת"ם - ראשי תיבות של "ספרי תורה, תפילין ומזוזות" שלמד את מקצוע כתיבת האותיות בכתב המיוחד לתשמישי קדושה אלו. האותיות נכתבות באמצעות "קולמוס" בכתב יד ובלשון-הקודש, ולאחר שמסיימים לכתוב את הספר גוללים את הקלף סביב שני "עצי חיים" - מקלות עץ מחוטבים המחזיקים את הספר משני קצותיו. את הספר שמים בתוך מעיל או קופסא מעוטרת.

הידעת?

הסופר צריך ללמוד למעלה מ-4,000 הלכות לפני שיתחיל לכתוב ספר תורה!

חיבה בחרוצים:

ע'י ניצבת אצ'רה ח'אורה
 אכתוב בי ספרי תורה
 כי אני פסול, זה כ'א
 א'א אצ'ריק אותי ה'יוק בכ'א
 א'י אני?

סופרסאש: ט'א'א'ט

ספר התורה ששחרר את ירושלים

אליעזר ופסיה שפירא עלו לארץ ישראל בשנת 1925, 23 שנים לפני קום מדינת ישראל, עקב פוגרום שפגע בבני משפחתם. הם הבינו שהדרך היחידה והנכונה היא להקים משפחה במדינה השייכת לעם היהודי, וששפתה היא עברית. בנם הבכור, ברוך-אשר, התנדב בנערותו לארגון האצ"ל, ואחרי כן התנדב לשירות בצבא בריטניה במלחמת העולם השנייה. כשחזר, התנדב לפלמ"ח ונשלח להילחם בקרבות מלחמת העצמאות. טוראי ברוך-אשר (בוז'ולה) שפירא ז"ל נפל בקרבות אלה בדרך לירושלים.

בשנת 1948 תרמו אליעזר ופסיה שפירא לצה"ל את ספר התורה שנכתב להנצחת זכרו של ברוך, בנם הבכור. את ספר התורה נשא האלוף הרב שלמה גורן זצ"ל, הרב הראשי הראשון לצה"ל ומייסד הרבנות הצבאית, באירועים מרכזיים בתולדות מדינת ישראל וצה"ל: בכל מלחמות ישראל ובמבצעים צבאיים רבים, הן בתפקידו כרב הראשי לצה"ל והן אחר כך בתפקידו כרב הראשי לישראל.

ספר התורה זכה לפרסום עולמי בהיותו ספר התורה הראשון בהר הבית ובכותל המערבי, עם שחרורם במלחמת ששת הימים. באותה מלחמה נשא הרב גורן זצ"ל את ספר התורה בידי, והודות לכך זכה הספר למשמעות היסטורית מיוחדת ולמקום של כבוד בזיכרון הלאומי ובמורשת הגבורה של עם ישראל בארצו.

מהלך כתיבת ספר התורה

אחרי שראינו ממה מורכב ספר התורה, בואו ונלמד איך כותבים בו!
אומר הרמב"ם:

"הִלְכָּה לְמִלְשָׁה מְסִינֵי שְׂאִין כּוֹתְבֵין סֵפֶר תּוֹרָה וְלֹא מְזוֹזָה, אֶלָּא בְּשֶׁרְטוּט".
על מנת לכתוב על הקלף, בראש ובראשונה צריך לסמן שורות על גביו. פעולה זו נקראת "שרטוט" והיא הלכה למשה מסיני. השרטוט נעשה על ידי עשיית חריצים בקלף באמצעות מרצע וסרגל. מה שמעניין הוא שהשורות תוחמות את האות רק בחלקה עליון, כלומר, בניגוד לכתיבה הרגילה שאנו כותבים מעל השורות, כך שהחלק התחתון של האות נוגע בשורה (כ כ ה), פה השורות הן מעל האותיות. בנוסף לשורות, צריך לשרטט את העמודות משני צידיהן, ועוד שירטוט נוסף בתחתית העמוד.

בתמונה:
המרצע איתו משרטטים
על גבי הקלף

לפני שהסופר כותב את ספר התורה, הוא צריך להתכוון לכך שהוא כותב "לשמה", על מנת שהספר יהיה כשר. כלומר עליו להגיד: "ספר זה אני כותב לשם קדושת ספר תורה", וטוב שיוסיף גם "וכל אזכרות שבו לשם קדושת השם". "אזכרות" הכוונה לשמות הקדושים שבספר, שצריכים כוונה מיוחדת.
אך למרות שאמר כך בתחילת הכתיבה, בכל פעם שיבוא לכתוב את שם השם צריך לומר בפירוש: "לשם קדושת השם", והאמירה בהתחלה עוזרת לכך שאם שכח לומר תוך כדי הכתיבה - הספר אינו פסול.

תגידו, אתם יודעים בעל פה חלקים מהתורה? בטוח שאתם מכירים את "שמע ישראל". אבל פסוקים נוספים גם כן?

אומר הרמב"ם: "ספר תורה – אסור לכתב בו אפילו אות אחת שלא מן הכתב". אסור לכתוב את ספר התורה מהזיכרון, אלא אך ורק מספר תורה שמונח לפניו ויסתכל בו לפני שכותב. זאת מאחר ובניגוד לתפילין ומזוזות שאת הפרשיות שבהם כולם מכירים טוב, לא כולם יודעים את כל התורה. ואם הסופר יטעה אפילו באות אחת – הספר יהיה פסול!

מקרה:

רועי ודגן אוהבים מאוד ללמוד בחברותא. בכל יום בבית הספר, בזמן הפסקת עשר, הם לומדים כמה הלכות. במהלך הזמן הם כל כך התקדמו בלימוד, עד שהגיעו להלכות כתיבת ספר תורה. כשלמדו על ה"שרטוט", אמר רועי לדגן: "ספר תורה כשר חייב שיהיה בו שרטוט, אך לא חייבים לכתוב את האותיות לפי הקווים, אלא איך שרוצים. מטרת השרטוט היא שהספר יראה יפה, כמו ציור שמצוייר ברקע של ספר התורה". דגן, לעומת זאת, טען שמטרת השרטוטים היא שייכתבו המילים לפיהן, ולא לקישוט. מי צודק?

תשובה: יהודה צודק. מטרת השרטוטים היא לסמן לסופר היכן לכתוב את האותיות.

שאלה: באיזה כתב נכתב ספר התורה?

כתב סת"ם

כתב זה מיוחד עד מאוד, וישנם כמה מנהגים באשר לסוג הכתב.

א. הכתב האשכנזי – מתחלק לשלושה סוגים:

1. כתב בית יוסף – מנהג האשכנזים.
2. כתב האר"י – מנהג על פי חכמת הקבלה בספרו של האר"י עץ חיים ופרשנותו את ספר הזוהר.
3. כתב אדמו"ר הזקן (בעל התניא) – מנהג חסידי חב"ד.

ב. כתב ספרדי – מנהג עדות המזרח. הכתב מכונה כתב "זועליש"

או כתב "מור וקציעה" כשם הספר בו הוא מתואר.

ג. כתב תימני – מנהג עדת תימן.

א ב ג ד ה ו ז ח ט י כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת ם ן ץ ף ן ף ן

כתב הסת"ם על פי שיטת ה"בית יוסף"

לגבי הכתיבה עצמה, הסופר צריך לדקדק בה שתהיה ברורה ונאה, מאחר ויש כלל כי צריך להדר במצוות, כמו שכתוב: "זה א-לי ואנוהו", ודרשו חז"ל: "התנאה לפניו במצוות". שבע מהאותיות בכתב סת"ם מעוטרות בתגים ואלו הן: שעטנ"ז ג"ץ. התגים הם שלושה קווים דקים מאוד הנכתבים בראש האות, אחד נוטה לימין, אחד לשמאל ואחד באמצע. כל אחד מהם נראה כמו אות "ז" דקה.

בגמרא מסופר שרבי עקיבא היה דורש דרשות ממיקום התגים באותיות. אחד מהדברים המורכבים שנדרש מסופר הסת"ם לדייק בו היא כתיבת התגים באופן שלא יגעו זה בזה.

בואו ונלמד מספר הלכות הקשורות לכתיבת האותיות:

א. אפילו אם חסרה אות אחת בספר התורה - הספר כולו פסול.
ב. אות שהתעורר לגביה ספק, למשל אות שצריכה להיות "ו", אך יש חשש שנראית כמו "ו" - קצרה יותר, קוראים לילד קטן שלמד לקרוא אותיות אך לא מילים ושואלים אותו איך האות נראית לו, אם אומר "ו" - הספר כשר, ואם עונה "ו" - הספר פסול. דבר זה נקרא "שאלת תינוק", ושואלים ילד כזה דוקא, מאחר והוא לא מבין את המילה ולכן לא יודע איזו אות אמורה להיות במקום זה.

ג. אות שנוצרת על ידי מחיקה ולא כתיבה - פסולה. למשל, אם הסופר כתב את האות "ו" במקום "י", ושם לב לטעות, ומחק חלק מהאות "ו" על מנת שתיראה "י" - האות פסולה.

מסורות המקרא:

אחד הדברים המופלאים בתולדות עם ישראל הוא הדיוק בנוסח ספר התורה, כך שלמרות שנות הגלות הארוכה, בה התפזרו היהודים בארצות שונות ונוצרו מנהגים יחודיים לכל עדה - מסורת כתיבת ספר התורה נשארה אחידה. למרות הנדודים הרבים במשך אלפי שנים בהן הספרים הועתקו ספר מספר - מה שמגדיל את הסיכויים לטעות - כל הספרים שווים בסדר המילים ובאותיות.

למרות הדיוק המופלא שלא נמצא בשום אומה ולשון, ישנם שינויים בודדים בין המסורות השונות. במצב שיש שינוי מסוים, קיים כלל כי בעלי המסורה קובעים כיצד נכון לכתוב.

בעלי המסורה היו סופרים דייקנים שלמדו ודיקדקו רבות בתורה והם ידעו כיצד יש לכתוב נכון את ספרי התורה. וההלכה היא, כי בכל מקום בו יש ספק - הולכים אחריהם. אך, מה קורה במצב בו ישנה מחלוקת בין בעלי המסורה וכל אחד חושב אחרת? איך נדע מה צריך לעשות?

הרמב"ם מספר על ספר תורה ישן וידוע במצרים, שהגיע לשם מירושלים והוגה (תוקן) רבות ובצורה מדוייקת על ידי בעל המסורה המפורסם "בן אשר". לפי הרמב"ם, מאחר והספר מדוקדק כל כך, הוא הגרסה הנכונה ויש ללכת רק על פיו. לפי מסורת הקהילה החלבית שבסוריה, הספר שעליו דיבר הרמב"ם הוא "כתר ארם צובא".

ספר זה היה שמור בידי יהודי הקהילה במשך מאות שנים, ובתקופת קום המדינה כאשר התחוללו פרעות ביהודי העיר חלב הוברח הספר לארץ, ולמרבה הצער אבדו ממנו מספר חלקים כך שאינו נמצא בשלמותו.

בנוסף ל"כתר ארם צובא" הנכתב על פי מסורת "בן אשר" ישנם עוד מספר מסורות כתיבה, ולדעת כמה מגדולי החכמים (בתקופת הראשונים) גם ספרים שנכתבו על פי מסורות אחרות מוסמכות שכתבו על פיהן במשך שנים רבות - כשרים הם, ומוסכם על כולם כי כל ספר שנכתב על פי אחת המסורות המוסמכות - מותר לקרוא לו בברכה.

לנקד? לא בתורה!

רבים מיושבי בית הכנסת בירושלים כבר מאסו בוויכוחים הקבועים בכל שבת. בכל פעם שטעה הקורא בתורה זכה להערות וביקורת מצד המאזינים, אש המריבה הייתה מתלקחת. ניגשו המתפללים אל הרב חיים יוסף דוד אזולאי (חיד"א) והציעו לנקד את ספרי התורה. "אם רק ננקד את ספרי תורה ימעטו הטעויות, וכך לא תרבה המחלוקת בבית הכנסת."

חשב מעט החיד"א והשיב: "ספר תורה חייב להישאר לא מנוקד. את האותיות הלא מנוקדות אפשר לפרש בדרכים שונות, איש איש כפי הבנתו. חוסר הניקוד מאפשר לאדם להבין עניינים נפלאים בתורה." (מתוך אתר "חכימא")

הקריאה בתורה והכבוד לספר התורה

קריאת התורה היא הקראה של פרשה מתוך ספר התורה לפני לפחות עשרה אנשים - הנקראים "מניין".

קריאת התורה היא אחת התקנות העתיקות ביותר ביהדות, ונעשית בתפילת שחרית של שבת, ימים טובים וימי חול המועד. בנוסף, קוראים קריאה קצרה במנחה של שבת ובתפילת שחרית בימי ראשון וחמישי לאחריה - קריאה העוסקת בחלק הראשון של פרשת השבוע הבאה. באופן זה, מסיימים לקרוא את התורה כולה פעם אחת בכל שנה. הקריאה בשבת מחולקת לל קטעים, המכונים "עליות". בכל קטע מעלים מישהו אחר מהמתפללים שמברך ברכות התורה וקורא, או שקוראים בשבילו.

בנוסף לקריאת הפרשות לפי הסדר, נערכת קריאה בתורה במועדים מיוחדים, כגון בשחרית של ראש חודש, חנוכה, פורים ויום העצמאות, ובמנחה של ימי תעניות ציבור.

הקורא בתורה, המכונה "בעל קורא", מתאמן לקרוא את הפסוקים עם ה"טעמים" שלהם. ה"טעמים" אלו טעמי המקרא, שהם סימונים מעל ומתחת למילים בתורה המסמנות באיזו מנגינה נקראת המילה, מנגינה המסייעת לפיסוק (כלומר, באיזו מילה להאט, איזו מילה לצרף למילה שלפניה או שאחריה. כל ניתן להבין טוב יותר את משמעות המשפט). אם אין מי שיודע את טעמי המקרא בבית הכנסת, ניתן לקרוא גם ללא טעמים.

קריאת התורה נעשית מתוך ספר תורה בו כתובים הפסוקים ללא ניקוד, פיסוק וטעמי המקרא. הקורא בתורה מכונה "בעל קורא" ותפקידו לקרוא בתורה באופן מדויק, על פי הניקוד, הפיסוק וטעמי המקרא אותם הוא משנן בעל פה.

כמו כל מצוות התורה, מחוייב בהם רק ילד מגיל 13 ויום אחד, כלומר ילד שעבר "בר מצוה".

הקריאה בתורה והעלייה לתורה מהוות מרכיב מרכזי בטקסי בר מצווה, וגם אנשים רבים שאינם דתיים מקפידים להשתתף במצווה זו של העליה לתורה והקריאה בתורה ביום הבר מצווה או בשבת הסמוכה אליה הנקראת "שבת בר מצווה".

מקרה:

גלעד ואריאל מתפללים יחד בבית הכנסת. גלעד ושב עם אביו ואחיו בשורה שמאחורי משפחתו של אריאל, והם תמיד מברכים אחד את השני בברכת "שבת שלום" בלחיצת יד. שבת אחת, בעת שהקורא בתורה קרא, גלעד זז בכסא שלו בחוסר נוחות. אריאל שם לב לכך, ואחרי הקריאה בתורה שאל אותו מה קרה. גלעד אמר לו: "שמתי לב שהקורא בתורה לא קרא במנגינה הנכונה, ואני חושש שהקריאה פגומה, והיה אסור לברך עליה". אריאל הציע שילכו לשאול את רב בית הכנסת מהי ההלכה. מה ענה הרב?

תשובה: בעל הקורא אכן צריך לדייק בטעמי המקרא, כלומר בקריאה במנגינה הנכונה. אך, אם נוצר מצב ובעל הקורא לא קרה כמו שצריך והחליף את המנגינה - עדיין הקריאה בתורה נחשבת ומותר לברך עליה.

זָרְקָה מִקֶּרֶף שׁוֹפָר-הַנִּזְלָף סְגוּלָתָא פְּזֹר-גְּדוּל
תְּלִישָׁא תְּלִישָׁא אֲזִלָּא גְּרִישׁ פְּסָקוּ רְבִיעַ שְׁנֵי-גְרִישִׁין
דְּרָגָא תְּבִיר מְאָרִיךְ טְרַחָא אֲתַנַּח שׁוֹפָר-מְהַפֵּךְ
קְדָמָא תְּרִי-קְדָמִין זְקָף-קָטָן זְקָף-גְּדוּל שְׁלִשְׁלֹת
תְּרִי-טְעָמֵי יְתִיב סוּף-פְּסוּק

טעמי המקרא לפי מנהג הספרדים

זָרְקָא סְגוּלָּ מִנַּח מִנַּח רְבִיעֵי מְהַפֵּךְ פִּשְׁטָא זְקָף קָטָן
זְקָף גְּדוּל מְרַבָּא טְפַחָא אֲתַנַּחָתָא פְּזֹר תְּלִישָׁא-קָטָנָה
תְּלִישָׁה-גְּדוּלָּה קְדָמָא וְאֲזִלָּא אֲזִלָּא-גְּרִישׁ גְּרִישִׁים
דְּרָגָא תְּבִיר יְתִיב פְּסִיק | מְתַג סוּף-פְּסוּק שְׁלִשְׁלֹת
קְרִנֵּי-פָרָה מְרַבָּא-כְּפוּלָּה יְרַח-בֶּן-יִזְמוּ

טעמי המקרא לפי מנהג האשכנזים

לספר התורה חולקים כבוד רב. כך שכאשר רואים ספר תורה מהלך, כלומר שמישהו נושא אותו והולך איתו - חייבים לעמוד לפניו עד שמניחים אותו או עד שנעלם מעינינו. ספר תורה שאינו ספר כשר לקריאה בתורה, למשל מודפס - נקרא "חומש". את החומש מניחים על גבי שאר חלקי התנ"ך - נביאים וכתובים (תנ"ך ראשי תיבות של: "תורה נביאים, כתובים", כאשר החלק שנקרא "תורה" הוא חמישה חומשי תורה שכתובים בספר התורה). אך, הפוך - אסור. (כלומר אסור להניח נביאים וכתובים על גבי ספר התורה).

אביזרי ספר תורה שהתיישנו ורוצים להחליף אותם, למשל המעיל, הקופסא, המטפחת וכו - חייבים להניחם בגניזה ואסור לזרוקם לאשפה.

**הרב מרדכי אליהו זצ"ל
אוחז בספר תורה**

חיפה בהרוז'ים:

כשאני הולך - עומדים על הרז'ים,
עם שאני נעלם מהעניינים,
או אפחות עם שאני מונח,
ואז כבר לא צריך להיות מאונך.
מי אני?

טאטו טסס: טאטו

הידעת?

שנה זו היא "שנת הקהל". בזמן שבית המקדש קיים, עולים כל ישראל בשנה שלאחר השמיטה - בחול המועד סוכות - אל ירושלים, מקום המקדש, ושומעים ממלך ישראל את פסוקי התורה שקורא מתוך ספר התורה.

ספר התורה מחבר בנינו ובין ה'. וכך אומר רבי יהודה ליווא בן בצלאל, המהר"ל מפראג, שזו הסיבה שספר התורה נקרא גם "ספר הברית" - כי הוא החיבור (ברית = חיבור) של ה' עם ישראל.

ישנה חשיבות גדולה להתאחד סביב כתיבת ספר תורה, מאחר שזוהי אחדות בתוך עם ישראל, הקשורה לאחדות בין ה' לישראל - התורה. אחדות בתוך אחדות.

גם ספר התורה שלנו, של ילדי החמ"ד, נועד על מנת לאחד כמה שיותר יהודים סביב ספר תורה אחד, וכך בעזרת ה' נתחבר לאבינו שבשמיים - מתוך החיבור בנינו.

מה לשמחה בבית הקברות?

אל הרב יוסף משאש הגיעה שאלה בדבר מנהג שנהג לקיים בכמה ערים במרוקו באסרו חג שבועות - תהלוכה חגיגית מבתי הכנסת לבית הקברות, שבסיומה גנזו ספרי קודש בלויים. במהלך התהלוכה נהגו לשיר פיוטים ולרקוד, והנשים השליכו סוכריות על הצועדים.

השואלים ראו את המנהג באור שלילי וטענו שבעת גניזת ספרי קודש בבית הקברות יש לומר קינות ולא פיוטי שמחה.

השיב על כך הרב יוסף משאש: "על מה אנחנו שמחים? על שלמדנו כל כך הרבה עד שהספרים התבלו! אנו שמחים שהתורה נלמדת ואינה מונחת בספרייה שמורה ורחוקה."

וכך סיים הרב משאש את תשובתו:

"הרי לך יידי סמוכות נכונות למנהג,

ואם כן דברי המערערים,

יהיו קבורים,

עם בלאות הספרים,

בשמחה ובשירים."

(מתוך אתר "חכימא")

